

УДК 322:2

DOI [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-3\(69\)-3](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-3(69)-3)

Андрій КОБЕТЯК

доктор політичних, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та політології,
Житомирський державний університет імені Івана Франка, вул. Велика Бердичівська, 40, Житомир,
Україна, 10008

ORCID: 0000-0001-6899-0571

Andrii KOBETIAK

Doctor of Political Science, Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor at the Department
of Philosophy and Political Science, Ivan Franko Zhytomyr State University, 40, Velyka Berdychivska str.,
Zhytomyr, Ukraine, 10008

ORCID: 0000-0001-6899-0571

ВПЛИВ РЕКЛАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ РЕЛІГІЙНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ НА ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОСЛАВ'Я

INFLUENCE OF EUROPEAN RELIGIOUS TOLERANCE ADVERTISING ON THE FORMATION OF UKRAINIAN ORTHODOX

Актуальність теми полягає у необхідності дослідження державно-церковних та міжконфесійних відносин в Україні за період незалежності в контексті політичних процесів у сучасній Європі. Проаналізовано сучасні вектори політики державної влади у релігійній сфері. Встановлено, що у політичній системі України одним із видів політичних інститутів, який впливає на сферу державно-релігійних відносин, є інститути Президента та Верховної Ради України, які відіграли ключову роль у формуванні автокефальної Української церкви. Вказано, що сучасна політична ситуація в Україні свідчить про глибоку кризу у відносинах у багатьох сферах суспільного життя, в тому числі і в міжконфесійних відносинах. **Мета статті** – висвітлити проблеми політичного впливу на сучасне православ'я в Україні, яке перебуває у стані розділеності. **Методологічними засадами** дослідження стали історичний та порівняльний методи, компаративний підхід, традиціоналізм, герменевтика, релігійна антропологія, філософський символізм, методи аналізу та синтезу. **Результати дослідження.** Православна церква є домінуючою конфесією в Україні, однак сьогодні перебуває у стадії розділення на різні юрисдикції. Доведено, що об'єднання розділених гілок українського православ'я сприятиме консолідації українського суспільства, особливо в умовах наявності відкритої агресії Росії. Встановлено, що саме інститути президентства та парламентаризму активно брали участь у процесі формування незалежної Української православної церкви. Формування Єдиної церкви має відбуватися на базі конструктивного діалогу між владою, конфесіями та суспільством. Доведено, гілки розділеного українського православ'я перебувають під активним політичним впливом геополітичного протистояння Європейського масштабу.

У дослідженні стверджується, що проблема формування Єдиної православної церкви в Україні сьогодні є нагальною та стоїть надзвичайно гостро. Встановлено, що статус Єдиної незалежної церкви впливає на питання національної безпеки, міжнародного визнання, геополітичного впливу, консолідації українського суспільства, уніфікації самоідентифікації українських громадян та важливий конфліктогенний чинник.

Отже, важливим фактором консолідації розділеного українського суспільства є церква, тому державна політика у цій сфері повинна бути направлена на підтримку проєкту Помісної церкви. Самостійно церквам не вдалося об'єднатися за тридцять років незалежності. Відтак необхідне жорстке державне регулювання процесу налагодження міжконфесійного діалогу та взаємодії на шляху до повного об'єднання.

Ключові слова: Реклама, політичний вплив, політтехнології, міжнародні відносини, Європа, соціальний контекст.

The relevance of the topic lies in the need to study state-church and interreligious relations in Ukraine during the period of independence in the context of political processes in modern Europe. Modern vectors of the state government's policy in the religious sphere are analyzed. It has been established that in the political system of Ukraine, one of the types of political institutions that affects the sphere of state-religious relations are the institutions of the President and the Verkhovna Rada of Ukraine, which played a key role in the formation of the autocephalous Ukrainian Church. It is indicated that the current political situation in Ukraine shows a deep crisis in relations in many spheres of social life, including interreligious relations.

The purpose of the article is to highlight the problems of political influence on modern Orthodoxy in Ukraine, which is in a state of division. The **methodological bases** of the research were historical and comparative methods, comparative approach, traditionalism, hermeneutics, religious anthropology, philosophical symbolism, methods of analysis and synthesis. **Research results.** The Orthodox Church is the dominant denomination in Ukraine, but today it is in the stage of division into different jurisdictions. It has been proven that the unification of the divided branches of Ukrainian Orthodoxy will contribute to the consolidation of Ukrainian society, especially in the presence of

Russia's open aggression. It was established that the institutions of the presidency and parliamentarianism actively participated in the process of formation of the independent Ukrainian Orthodox Church. The formation of the United Church should take place on the basis of a constructive dialogue between the authorities, denominations and society. It has been proven that the branches of the divided Ukrainian Orthodoxy are under the active political influence of the geopolitical confrontation of the European scale.

The study claims that the problem of the formation of the United Orthodox Church in Ukraine today is urgent and extremely acute. It was established that the status of the United Independent Church affects issues of national security, international recognition, geopolitical influence, consolidation of Ukrainian society, unification of self-identification of Ukrainian citizens and is an important conflict-causing factor.

Therefore, the church is an important factor in the consolidation of the divided Ukrainian society, so the state policy in this area should be directed to support the project of the Local Church. On their own, the churches failed to unite during thirty years of independence. Therefore, strict state regulation of the process of interfaith dialogue and interaction on the way to full unification is necessary.

Key words: Advertising, political influence, political technologies, international relations, Europe, social context.

Постановка проблеми. Після розвалу СРСР у 1991 р. в Україні значною мірою активізувалася релігійна діяльність, а прийняття «Закону про свободу совісті...» зумовило активне становлення релігійної мережі. У країні почали реєструвати тисячі приходів різних конфесій. Відновлювалися та виходили з підпілля заборонені в добу Союзу церкви, зокрема Греко-католицька церква України, та активно розросталися вже наявні, наприклад, Українська православна церква та церква ЄХБ [2, с. 29]. Усе це стало можливим завдяки 8 статті Закону, яка регламентувала перехід від однієї юрисдикції до іншої. З одного боку, відкрилися можливості для становлення нової релігійної інституціалізації країни та руху до утворення єдиної православної церкви, а з іншого – етноконфесійне відродження в усьому розмаїтті спричинило низку політичних конфліктів та релігійних протистоянь, частину з яких не вирішено й сьогодні.

Активна реклама та пропагування європейського вектора українського розвитку вплинула і на релігійну обстановку в країні. Головною проблемою в релігійному житті України було те, що православна церква не змогла об'єднатися, натомість розділилася на три юрисдикції. Можливою причиною юрисдикційного розділення є відсутність концепції Українського православ'я [6, с. 633]. Однак релігійний плюралізм та мультикультуралізм – це якраз і є фундамент релігійного буття Європи. Кожен вільно не/сповідує та виявляє власні вподобання. Наявність багатьох конфесій і релігійних напрямків більш ніж вітається. Вибір Європейського вектора для України не посприяв релігійному об'єднанню і так історично і ментально розділеному суспільству.

Незважаючи на декларативну постанову Собору архієреїв УПЦ КП, що церква керується та живе «традиціями українського православ'я», утілення цього принципу в життя та глибокого осмислення ситуації не

спостерігалось. З цього погляду УАПЦ офіційно не заявила про своє опертя на вічні традиції Київського православ'я, а УПЦ МП відмежувалася від згадки про українські традиції.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у висвітленні трансформаційних процесів у сучасній державній політиці у сфері релігії під впливом реклами європейської релігійної толерантності. Становлення нової Помісної церкви – процес складний. Крім того, нема напрацьованої моделі утворення нової незалежної адміністративної одиниці церкви, що ускладнює міжцерковні відносини у православному світі, і перш за все у Європі. Тому, увагу дослідження зосереджено саме на спробах державного регулювання та спроби налагодження міжконфесійних та державно-церковних відносин.

Методи дослідження. Відсутність розробленої методології та значний політичний інтерес призводить до появи нових теорій і систем державно-церковної взаємодії. Напрацювання нових підходів у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі щодо можливих напрямків гармонізації та синхронізації взаємовідносин між державними і релігійними інститутами, стимулюють необхідність систематизації наявних та нових методологічних напрацювань. Прикметним, на наш погляд, є розмежування методів з досліджуваної тематики на групи які дозволять скласти цілісне розуміння предмету державної релігійної політики та автокефальної проблематики: загальнонаукові, спеціальні та міждисциплінарні. Завданням дослідження є спроба напрацювання нового, альтернативного підходу до проблеми впливу та державного регулювання державної політики у релігійній сфері в Європейському контексті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багатогранність запропонованої проблематики й спроба цілісного осмислення зміни політичних процесів та релігійних

трансформацій у сучасній Україні в контексті Європейського впливу та світової геополітики вимагало застосування низки взаємопов'язаних методологічних підходів, основним із яких у нашому дослідженні є міждисциплінарний, що слугує запорукою об'єктивного, цілісного та системного дослідження державної політики України у релігійній сфері в процесі конституювання Єдиної православної церкви. Використання логічних методів дало можливість аналізувати науковий матеріал, порівнювати його, застосовувати аналогію та узагальнення. З метою системного представлення предмета державно-політичної проблематики в роботі використано як спеціальні, так і загальнонаукові, а також міждисциплінарні методи.

Необхідно засвідчити вагомий науковий, політичний та теологічний аспект актуальності обраної проблеми, а також наявність низки ґрунтовних праць з теми. Однак сьогодні проблема взаємозв'язку держави і церкви в Україні, можливі моделі їх співпраці та місце у цьому діалозі саме інститут Президентства залишається маловисвітленим та фрагментарними. Відтак, наявність ряду малодосліджених наукових проблем, зокрема обраної, щодо структури і моделей державно-церковної взаємодії та ролі українських президентів у релігійній політиці держави значно актуалізує навколоавтокефальну тематику.

Виклад основного матеріалу дослідження. Більшість релігійних лідерів поділяють думку, що в сьогоднішній складній ситуації Церква не може мовчати. Вони стверджують, що як інституція Церква відокремлена від держави, але не повинна і не може бути відокремлена від суспільства. Тому, зважаючи на свою духовну природу, вона має право давати моральну оцінку подіям суспільного життя й закликати християн і всіх співгромадян не тільки в особистому, але й у суспільному житті дотримуватися Божих заповідей, відкидати зло і прагнути добра [2, с. 181].

Події 2014–2015 рр. дали змогу сформулювати проукраїнську та проросійську церкви. Два протилежні табори, які пропагують відповідну політику в Україні вже сьогодні. Незважаючи на те що УПЦ є членом групи «Примирення» аж із 1997 р. та активно бере участь у всіх засіданнях, населення Сходу стверджує, що священники цієї церкви переважно підтримують війська сепаратистів, а не ЗСУ. Складається враження, що РПЦ позиціонує себе як останній оплот православ'я у світі. Остання надія на Росію. Це одна із ключових причин протидії «безбожному Заходу».

Як наслідок, РПЦ фактично була єдиною церквою, яка офіційно не засудила воєнні дії на Сході України [8]. Свідомі люди розуміють, що під релігійною маскою високих лозунгів ховається банальна військова агресія Росії. Захист прав вірян УПЦ – це лише прикриття для військового вторгнення. РПЦ або мовчить, або підтримує війну. Загибло вже більше 15 тисяч осіб, понад 7,5 млн осіб стали переселенцями.

У Європі після II Світової війни розпочався процес розбудови сучасних націй. Констатуємо, що процес становлення українського народу як такого наразі триває. Європейські країни вже живуть у новій стадії – стадії формування сучасного громадянського суспільства. Мультикультуралізм – основа життя у Європі XXI ст. Щодо України, то таким поштовхом стала саме Помаранчева революція, а згодом і Революція Гідності, а також події на Майдані.

Важливим кроком у формуванні сучасного громадянського суспільства є підписання Томосу для новоутвореної церкви України. Українська церковна автокефалія – це відповідь України на російську агресію. Наразі Українська православна церква продовжує використовуватись як інструмент розповсюдження «руського мира» та інших проросійських наративів. Відтак, новоутворена Православна церква України розпочинає власну історію із потужної протидії та сучасних суперечливих процесів в українському суспільстві. Її діяльність має вагомий потенціал у капеланській службі та нашій майбутній військовій перемозі. Це виявляється у різних аспектах. Церква здійснює свою місію через соціальну роботу, волонтерство, капеланське служіння та інші місії. Однак Церква не може бути інструментом у владних руках. Церква – не політичний інститут, і не зброя проти країни-агресора [1, с. 428]. Церква приймає та любить усіх однаково, в тому числі грішників.

Автокефалії, які виникли в XIX ст., розвивали свої характерні риси шляхом боротьби з Османською, Австро-Угорською, а згодом – і з Російською імперіями. Окремі народи, з-поміж яких український, зажадали власної автокефалії. Тому боротьба за вітчизняну автокефалію має тривалу історію та значний політичний підтекст. Боротьба українського народу за власну незалежну церкву розпочалась аж у 1919 р. «Закон про Вище управління Української Автокефальної Православної Соборної Церкви», з якого розпочинається український автокефальний рух став першим символом боротьби. Однак власну церкву Україна отримала аж у 2019 р. Подальші спроби здобути

власну незалежність в церковному відношенні не мали позитивного результату. Починаючи із протидії патріарха Тихона і закінчуючи більшовицьким контролем за церквою і релігійними організаціями всі спроби не знайшли масштабної підтримки і не були реалізовані [4, с. 17]. З відмови патріарха Тихона у 1922 р. почалась боротьба заради утримання Української церкви у ідеологічному московському впливі.

Сьогодні важливий критерій протистояння церков та самоідентифікації українського населення не складний Він полягає у визнанні об'єктивності сьогодення, а звідси і війни. Україні безумовно потрібна власна Церква, яка буде затребувана українським суспільством. Завдячуючи церкві-матері – Вселенській патріархії, – ми завершили тривалу боротьбу за українську автокефалію. Згідно з документами, Москва вже залишилась позаду, однак наразі це ще де-юре. Факт впливу на через проросійських ієрархів і сьогодні має місце у сучасному церковному житті України. Ідеологічне протистояння триває. Ментально суспільство підтримує дві кардинально протилежні церкви – УПЦ та ПЦУ. Є сподівання, що війна пройде чітким вододілом між двома векторами ідентичності. Кожен має визначитись, кого він підтримує. Рівень самосвідомості стрімко зростає.

Надання незалежності Українській церкві є лакмусовим папером для представників Помісних церков світу. Нова, 15-та в диптиху Помісна церква – це основна релігійно-політична подія у світі останнього десятиліття. Однак важливим є не лише сам факт проголошення нової церкви, а й реакція Москви на цю подію. Утворення ПЦУ загостило міжцерковний діалог. Наразі церковну єдність утрачено. Зростає ескалація конфлікту [6, с. 65].

Тривале політичне протистояння Москви та Вселенської патріархії набуває розмаху. У системі Помісних церков світу назріла схизма (розділення), сформувався два протилежні «табори» через українське питання і надання Томосу. Питання не тільки в Україні, а у світовій взаємодії. Це наочно ілюструє відмінності у сучасній церковній практиці. Це свідчить про відсутність єдності. Єдність у Євхаристії – основа церкви.

Очевидно, що у рамках запропонованого дослідження немає можливості розв'язати тривалу проблему боротьби за церковну першість у всьому православному світі. Це питання значно політизувалось і вже не є церковним. Політизація церкви призвела до маніпуляцій з Євхаристією. Уже в часи Візантійської імперії були відомі випадки, коли

імператор надавав і відкликав Томос, наприклад, як це було з церквами Сербії та Болгарії.

Кожен із Предстоятелів сьогодні має власну позицію щодо підтримку ПЦУ. Деякі ієрархи у цьому питанні займають нейтральну позицію, але очевидно, що формуються два протилежні табори – промосковський і провселенський. Боротьба за першість та славу між Москвою та Фанаром не сприяє швидкому вирішенню нашого наболілого церковного питання. Україна стала жертвою світової боротьби за церковну першість. Наразі чекаємо підтримки зі сторони інших Помісних церков та швидкого визнання Вселенською церквою [3, с. 88].

Після визнання автокефалії Православної церкви України Константинопольським патріархатом, підписання і вручення Синадального Томосу на сторінках періодичних видань, електронних ЗМІ, православних оглядачів почали з'являтися публікації, у яких Константинопольського Патріарха звинувачували в перевищенні повноважень, утручанні в справи інших православних церков, у «східному папізмі».

З іншого боку, ми не можемо досліджувати боротьбу двох патріархатів у площині лише Константинополь – Москва. Для нас важливим завданням є власна боротьба за автентичне визнання та очікувану повну незалежність. Відомий богослов сучасності отець Кирило (Говорун) переконаний, що українському рухові у боротьбі за церковну незалежність понад 100 років [1, с. 218].

Схожої тактики дотримувалися й представники УПЦ МП, які намагалися зберегти свій вплив в Україні та протидіяли процесу створення Православної церкви України. На церковному Соборі ієрархи УПЦ МП виступили з ухвалою про збереження єдності з Російською православною церквою та засудження зусиль української влади, спрямованих на створення ПЦУ. Дії Вселенського патріарха Варфоломія були потрактовані як порушення канонічної території української церкви, а рішення Об'єднавчого собору визнавалися неканонічними й такими, що вносять розбрат у світове православ'я [10, р. 132]. Ідеологічний вектор протистояння відбувається за посередництва Московського патріархату в Україні. Йдеться про підміну понять і розповсюдження ересі «русского мира» У нас прагнуть забрати нашу історичну спадщину. Інколи доводиться чути такі речі, що Москва приймала Хрещення від Візантії або про те, що Київ завжди був російським. Насправді за такими спробами переписування на свій лад історії й спотворення об'єктивної дійсності криються доволі

очевидні речі. Без Києва Московська церква не має давньої історії. Перерветься традиція та історична спадковість від апостольських церков. Більше, сьогодні УПЦ – ледь не половина від загальної кількості парафій Російської церкви.

Важливо інше, як тут, в Україні, на місцях, священники та вірячи можуть керуватися інтересами далекої Росії, а не проблемами місцевих громад, помісної християнської общини [4, с. 28]. Необхідно, щоб народ мав можливість об'єднатися та протистояти країні-агресору. Без України Російська церква не зможе бути прямою спадкоємицею славної Київської Русі. Для цього наша територія має хоча б ідеологічно бути причетна до Росії. Агресор максимально намагається втримати саме Українську церкву і державу в цілому у власному ідеологічному полі.

Іншою проблемою для української церкви сьогодні є величезний супротив РПЦ щодо визнання автокефального статусу. З одного боку, Москва не бажає зміцнення української православної нації, найбільшої у світі, з іншого – не хоче поступитися великою кількістю парафій РПЦ в Україні. Крім того, Російська церква є багатовіковим противником Вселенського патріархату, тому всіляко намагається ослабити його або ж чимось дискредитувати [12, р. 89]. Після одноосібного надання Україні Томосу РПЦ підбурює інші церкви до загального осуду дій патріарха Варфоломія та зміни диптихальної системи взаємодії загалом.

Такий самий тиск спостерігається і в політичній площині. У цьому контексті наведемо висловлювання К. Волкера, спецпредставника Держдепартаменту США з питань України: «Відділення Української православної церкви від РПЦ означає, що в політичному сенсі президент РФ Володимир Путін втратив Україну» [5].

Росія намагається впливати на Україну не лише ідеологічно, а й через військове вторгнення. Окупація Криму, ситуація на Донбасі мали б сприяти повній консолідації українського суспільства, об'єднанню проти спільного ворога, але не все так однозначно. Через пропаганду та шалений ідеологічний супротив РПЦ українське православ'я й досі розділене. УПЦ МП сьогодні підпорядковується Москві [11, с. 166–167]. Однак є і позитивна динаміка серед української ієрархії. Предстоятель ПЦУ митрополит Єпіфаній відкрито закликає православних різних юрисдикцій до єднання. Він зазначає, що РФ як очевидний агресор, прагне цілковитого завоювання українського народу, а для цього необхідно

розділити країну зсередини [13, р. 285]. Предстоятель наводить приклад мирного й консолідованого співіснування національних православних церков у діаспорі, зокрема в Америці та Європі.

Відзначимо, що геополітичний вимір Московського впливу на Україну, який виражається в ідеї «русского мира», на яку спирається давня теорія «Третього Риму», не вичерпує списку проблем сучасного українського православ'я. Одним із ключових аспектів протистояння залишається боротьба за майно та парафії. Крім того, амбіційні бажання окремих церковних лідерів не дають змоги примиритися церквам різних юрисдикцій [11, р. 115].

Очевидно, що події навколо Томосу значно збурили церковне протистояння Київ–Москва й дали поштовх для наростання боротьби Москви та Константинополя. Значного політичного відтінку «церковній політиці» в Україні додає військова агресія Росії й анексія Криму. Значну роль у цьому відіграє присутність Російської церкви в Україні. Відтак, швидке та конструктивне об'єднання розділених на різні гілки православних церков сприятиме консолідації нації та розбудові громадянського суспільства. Варто чітко розуміти, що абсолютна більшість прихожан Московського патріархату у вигляді УПЦ звичайні пересічні громадяни, які також люблять свій народ та Україну, не займаються різними політично-церковними аферами і, тим паче, не підтримують війну і ворожу й агресивну політику Кремля [4, с. 35]. Значна їх кількість ходить до храмів УПЦ лише тому, що така традиція, або нема іншої релігійної організації, або через батьківську віру. Мета храму – забезпечити культовою діяльністю місцевих жителів. Це місце покаяння та молитви, місце зустрічі із Творцем. Багато з наведених причин та факторів дійсно є об'єктивними. Не можна рівняти всіх прихожан і звинувачувати кожного у приналежності до «русского мира». Є і хороші та патріотично налаштовані пастирі, чудові місіонери та проповідники. Вони не в силі протистояти власному промосковському керівництву.

Досвід проголошення вже визнаних Помісних церков хоча й різний, але свідчить про неможливість утворення автокефальних церковних структур методом декларування наявного стану речей. Тобто Вселенський патріархат або ж Синакис не може просто констатувати існування певної церкви як автокефальної. За відсутності самої концепції отримання такого статусу, Помісні церкви в минулому по-різному отримували загально-

церковне визнання. Звідси й виникає двозначна колізія коли, з одного боку, об'єктивні факти свідчать про відсутність у нормах канонічного права процедури проголошення автокефалії, а з іншого – суб'єктивні політичні причини, зокрема й протистояння Московського та Константинопольського патріархатів, впливають на розробку та підписання такого документа.

Проголошення нової автокефальної церкви – справа суперечлива й не врегульована. Тому Помісні церкви завмерли в очікуванні, адже в більшості є церковні юрисдикції, які вже відкололися й прагнуть визнання або ж готуються до від'єднання. Тому вирішити українське питання не можна, ні в Україні, ні в Росії, ні в Константинополі. Один із варіантів – Всеpravославний собор, або синакис.

Важливо, що досі не вирішена на канонічному рівні проблема й послідовність утворення нової автокефальної церкви. Алгоритму послідовності дій наразі немає. Це основна проблема. З одного боку, є твердження професора Салонікського університету А. Вавускоса про те, що дарування автокефалії Вселенським патріархом не потребує ратифікації через історичні прецеденти та звичаї, які прирівнюються до норм канонічного права [7, с. 29]. Тобто є Томос, і далі ми просто розвиватимемо власну Церкву, і не потрібні нам ніякі зовнішні контакти і нічیه визнання. Однак рішення Константинополя в одноосібному порядку спричинило бурхливе обурення Помісних церков. Окремі з них вже розірвали молитовне спілкування із Вселенською патріархією [11, р. 97].

Назриває велика церковна схизма, і перспективи її вирішення найближчим часом, окрім зібрання наради Предстоятелів, немає. Ситуація повернулась до протиставлення ПЦУ і УПЦ як ідеологічних противників. Церковні лідери проукраїнських церков: митрополит Епіфаній та патріарх Філарет часто заявляють про значний тиск на представників Помісних церков зі сторони РПЦ [1, с. 207].

Висновки. Отже, пройшовши складний шлях інституціалізації в українському суспільстві, три юрисдикції українського православ'я все ж об'єдналися, створивши Православну церкву України, яка отримала визнання Вселенського Патріарха та Томос про автокефалію. Історичний факт відбувся. Попереду клопітка робота з юридичним оформленням та становленням новоутвореної інституції, перереєстрацією чинних статутів громад, упорядкуванням іншої численної документації, наприклад власності земельних ділянок, культових споруд, договорів про постачання

електроенергії та багато іншого. Проте найважливіше – це єднання духовенства та мирян в Єдиній церкві. Процес переходу парафій до ПЦУ лише розпочався. Подолання розколу – проблема не одного десятиліття. Будемо чекати, що ієрархи не стануть заручниками різних обставин чи навколоцерковних скандалів. Декларувати об'єднання легко набагато важче втілювати його в реаліях вітчизняного сьогодення при високому рівні політизації церкви загалом.

Негативний відбиток на процес становлення Української церкви накладає діяльність Москви. Протидія Києва та Москви у церковному відношенні триває. Російська церква за всяку ціну хоче утримати Україну у власному полі ідеологічного контролю. Без зв'язку із Київською Руссю Росія втрапить вагу і древність традицій. Звідси ідеї «русского мира», «триєдиної Русі» і тому подібне, через які проходить вплив на українських громадян, які є вірянами УПЦ.

Безсумнівно, війна та відверта агресія приносять смерть та розруху. Але в Україні на тлі війни з'явилася величезна кількість позитивних зрушень, найбільше з яких – консолідація українського суспільства. Вона розкрила й доповнила започатковану на Майдані ідею україноцентричної самоідентифікації. Об'єдналися проукраїнські церкви. Україна отримала статус автокефалії. Усе це – наслідки подій на Майдані та на Донбасі. Боротьба автохтонної української церкви, яка є спадкоємицею Київської митрополії за право існування на власній землі, досі триває. Але сьогодні чітко видно, хто займає національну державницьку позицію.

Новоутворена Українська церква лише розпочинає власний шлях, і він точно буде проукраїнським. Важливо, щоб перші кроки були виключно церковними та спрямованими на встановлення миру. Далі від агресії, політики та силових захватів культових споруд. Уже сьогодні спостерігаються моменти політизації та використання Церкви як передвиборчого інструмента влади.

Нова Українська церква має бути форпостом будівництва нового громадянського суспільства за запорукою стабільності формування української нації. Це посприє зростанню національної самоідентифікації українських громадян. У новому суспільстві не повинно бути ворожнечі. Церква завжди підтримає власний народ.

Визнання й дарування автокефалії Помісним Церквам є свідченням життя та зростання Церкви Христової. Цей процес стимулює всеpravославну громаду до спілкування,

розвитку добрих міжправославних відносин, переосмислення інституту автокефалії в контексті Вселенського характеру Церкви. Православний світ стоїть на порозі доленосного рішення, і каменем спотикання тут виявилось

українське питання. Помісні церкви мали б зібратися на спільну нараду і там соборно ухвалити єдино правильне рішення. Але сама можливість такого зібрання, принаймні поки, під великим питанням.

Література:

1. Гергелюк М. Канонічні та еклезіологічні засади автокефального устрою церков у структурі Вселенського православ'я: історичний контекст : дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук спец. 09.00.11. Чернівці, 2014. 199 с.
2. Горкуша О., Филипович Л. Громадянська Церква України : нове явище в суспільно-релігійних відносинах. *Держава і Церква: форми взаємодії в умовах трансформації українського суспільства* : Матеріали 184 Міжнародної наук.-практ. інтернетконф. 28–29 травня 2014 р. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2014. С. 161–171.
3. Горевой Д. Не створи собі кумира або що відбувається навколо УПЦ КП. 2019. URL: https://lb.ua/society/2019/05/11/426568_sotvori_kumira.html.
4. Історія релігії в Україні : Навчальний посібник. А. М. Колодний, П. Л. Яроцький, Б. О. Лобовик та ін. Київ: Т-во «Знання», КОО, 1999. 735 с.
5. Олександр (Драбинко), митрополит. Українська Церква: шлях до автокефалії. До дискусії навколо канонічного статусу, богослужбової мови та історії Української Церкви. Київ: Фонд пам'яті Блаженнішого Митрополита Володимира, ДУХ І ЛІТЕРА, 2018. 684 с.
6. Перший Всеукраїнський православний церковний Собор УАПЦ 14–30 жовтня 1921. *Наукові записки [Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. ІФ Кураса НАН України]*. 2007. Вип. 33. С. 154–171.
7. Саган О. Вселенське православ'я: суть, історія, сучасний стан. Київ: Світ Знань, 2004. 912 с.
8. Хантінгтон С. Протистояння цивілізацій та зміна світового порядку. Переклад з англійської Н. Климончук. Львів, 2006. 474 с.
9. Це загроза для світового православ'я – Член Синоду Болгарської Церкви здійснив аналіз томосу українським розкольникам. *Православне Полісся*. № 1 (206). 2019. С. 6.
10. Balakireva O. Religion and Civil Society in Ukraine and Russia / Olga Balakireva, Iuliia Sereda. *Religion and Civil Society in Europe* [edited by Joep de Hart, Paul Dekker and Loek Halman]. Dordrecht : Springer Science, 2013. P. 219–250.
11. Meyendorff J. Imperial Unity and Christian Divisions. New York: St. Vladimir's Seminary Press, 1989. 228 p.
12. Епітропії interorthodoxe preparatoire. Δεκέμβριος 2019. Ανακοινωθέν, Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως. URL: <http://www.ec-patr.org/docdisplay.php?lang=en&id=1141&tla=fr>.
13. Sanderson C. W. Autocephaly as a function of institutional stability and organizational change in the Eastern orthodox church. University of Maryland, College Park, 2005. 196 p.

References:

1. Herhelyuk M. (2014). Kanonichni ta ekleziolohichni zasady avtokefalnoho ustroyu tserkvy u strukturі Vselenskoho pravoslavya: istorychnyy kontekst. [Canonical and ecclesiological foundations of the autocephalous organization of churches in the structure of Universal Orthodoxy: historical context]. (PhD dissertation). Chernivtsi. 199 s. [in Ukrainian].
2. Horkusha O., Fylypovych L. (2014). Hromadyanska Tserkva Ukrayiny : nove yavyshe v suspi'no-relihiynykh vidnosynakh. Derzhava i Tserkva: formy vzayemodiyi v umovakh transformatsiyi ukrayins'koho suspilstva [Civil Church of Ukraine: a new phenomenon in socio-religious relations. The State and the Church: forms of interaction in the conditions of the transformation of Ukrainian society] : Materialy 184 Mizhnarodnoyi nauk.-prakt. internetkonf. 28–29 travnya 2014 r. Chernivtsi. S. 161–171. [in Ukrainian].
3. Gorevoy D. (2019). Ne stvory sobi kumyra abo shcho vidbuvayetsya navkolo UPTS KP [Do not create an idol for yourself or what is happening around the UOC-KP]. Retrieved from https://lb.ua/society/2019/05/11/426568_sotvori_kumira.html. [in Ukrainian].
4. Istorya relihiyi v Ukrayini : Navchalnyy posibnyk. (1999). [History of religion in Ukraine: Study guide]. A. M. Kolodnyy, P. L. Yarotsky, B. O. Lobovyk ta in. Kyiv: T-vo «Znannya». 735 s. [in Ukrainian].
5. Oleksandr (Drabynko), mytropolyt. (2018). Ukrayinska Tserkva: shlyakh do avtokefaliyi. *Do dyskusiyi navkolo kanonichnoho statusu, bohosluzhbovoyi movy ta istoriyi Ukrayinskoyi Tserkvy* [Ukrainian Church: the path to autocephaly]. Kiev. DUKH I LITERA. 684 s. [in Ukrainian].
6. Pershyy vseukrayinsky pravoslavnyy tserkovnyy sobor UAPC 14-30 zhovtnya 1921. (2007). [The First All-Ukrainian Orthodox Church Council of the UAPC, October 14-30, 1921] *Naukovi zapysky* [Insty-

- tutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. IF Kurasa NAN Ukrayiny]. Vyp. 33. S. 154–171. [in Ukrainian].
7. Sahan O. (2004). Vselenske pravoslavyya: sut, istoriya, suchasnyy stan [Ecumenical Orthodoxy: essence, history, current state]. Kyiv. 912 s. [in Ukrainian].
8. Khantinton S. (2006). Protystoyannya tsyvilizatsii ta zmina svitovoho poriadku [Clash of civilizations and change of world order]. Pereklad z anhliiskoi N. Klymonchuk. Lviv. 474 s. [in Ukrainian].
9. Tse zahroza dlya svitovoho pravoslavyya – Chlen Synodu Bolharskoyi Tserkvy zdiysnyv analiz tomosu ukrayins'kym rozkolnykam (2019). [This is a threat to world Orthodoxy – a member of the Synod of the Bulgarian Church analyzed the Tomos to Ukrainian schismatics]. *Pravoslavne Polissya*. № 1 (206). S. 6. [in Ukrainian].
10. Balakireva O. (2013). Religion and Civil Society in Ukraine and Russia / Olga Balakireva, Iuliia Sereda. *Religion and Civil Society in Europe* [edited by Joep de Hart, Paul Dekker and Loek Halman]. Dordrecht : Springer Science. P. 219–250.
11. Meyendorff J. (1989). Imperial Unity and Christian Divisions. New York: St. Vladimir's Seminary Press. 228 p.
12. Commission inter orthodoxe preparatoire. Decembre 2019. Communiqué, Ecumenical Patriarchate of Constantinople. Retrieved from <http://www.ec-patr.org/docdisplay.php?lang=en&id=1141&tla=fr>. [in Greek].
13. Sanderson S. W. (2005). Autocephaly as a function of institutional stability and organizational change in the Eastern orthodox church. University of Maryland, College Park. 196 p.